

ЗА СЪСТАВНИТЕ НАИМЕНОВАНИЯ С ЛЕКСЕМАТА WIND

Павлина Петкова
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Abstract: Attributive phrases are represented by different constructions according to their semantics and structure. The main component is a noun and the dependent component can be represented by different parts of speech: an adjective, a pronoun, a participle or a noun. The subject of the present study are compound words with a dominant or subordinate component 'wind' in English.

Key words: attribution, attributive phrases, compound nouns, wind

Езиците постоянно да се обогатяват с много нови наименования под влияние на непрестанното развитие на света около нас. Съвременните тенденции са да се разглежда връзката между езика и културата и проучването на езикови данни е от първите стъпки в процеса на анализа на многоликите отношения между тях.

В състава на сложните съществителни имена влизат две или повече основи, като в българския книжовен език много често те са от чужд произход (напр. бизнесцентър, офистехника, сноуборд, тенискорт). Особеност на повечето от тях е, че едната основа е подчинена на другата, а изписването е слято или полуслято. Лексемите в английския език, съставните компоненти на които се представят отделно, се определят с термина „съставни наименования“.

В граматиката на говоримия и писмения английски език на Longman (Longman Grammar of Spoken and Written English) е посочено, че сложните форми (англ. complex forms), състоящи се от основа и един или повече афикси, са резултат от словоизменение/инфлектиране (англ. inflection), деривация (англ. derivation), а композиция (англ. compounding) е комбинация от независими основи, които образуват нови лексеми със слято (англ. closed/solid) или полуслято (англ. hyphenated) изписване (Бийбър 2007: 58).

В нашето изследване използваме термина «съставно наименование» за отворените (англ. open/spaced), а за останалите два типа – сложни (съставни) съществителни (англ. closed/solid; hyphenated). Настоящото проучване има за цел да разгледа именно съставните наименования, които съдържат лексемата **WIND**.

Атрибутивните конструкции са един от най-често срещаните видове свободни словосъчетания в съвременния английски език. В. Д. Аракин дефинира атрибутивното съчетание по следния начин: „Свободното атрибутивно словосъчетание е двучлен (по-рядко тричлен), в който и двата компонента – основният и зависимият – са свързани чрез синтактична (атрибутивна) подчинителна връзка” (Аракин 2005: 250).

Осъществяваме наблюденията си върху примери, ексцерпирани от достъпни лексикографски източници – тълковни едноезични и преводни речници.

Атрибутивните словосъчетания могат да бъдат представени от различни конструкции в зависимост от тяхната семантика и структура. Въпросът, който представлява научен интерес, е, първо, въз основа на какви критерии те се обединяват в един тип и дали това е възможно. На второ място, сравнението на атрибутивните словосъчетания е интересно от гледна точка на това дали езиковите средства за изразяване на една или друга конструкция са едни и същи в сравняваните езици и как категориите, основани на едно и също семантично понятие, се реализират в различните езици. За целта беше направено сравнение в два аспекта: лексикално-синтактична координация и функциониране в двата езика – в българския и в английския.

Атрибутивните словосъчетания са разнородни по своя състав и са изразени от различни структури. Основният компонент е съществително име, а зависимият може да бъде представен от: прилагателно име, местоимение, числително име, причастие и съществително име. Това разнообразие от конструкции налага да се определят критериите за класифициране на тези словосъчетания като атрибутивни.

В англоезичните изследвания учените отдавна и често се обръщат към анализа на субстантивните атрибутивни словосъчетания. Лингвистите ги наричат синтактични конструкции, при които атрибутивната връзка между субстантивните елементи се осъществява с помощта на предлози, форманта `S, простото съпоставяне на имена и образуването на прилагателно от съществително с помощта на прилагателни суфикси. Авторите разглеждат структурните и семантичните характеристики на лексикалното съдържание на този вид словосъчетания.

В теоретичните трудове на много учени се дефинира понятието словосъчетание. Определянето му е тясно свързано с установяването на съставните части на групите думи, които образуват граматични единства. Руските лингвисти свеждат употребата на термина "словосъчетание" до разбирането за комбинации от смислови думи, докато учените от други лингвистични школи използват термина "фраза", когато говорят за

съчетание от две или повече думи. Те не го ограничават до понятието за комбинации от смислови думи и не правят категорично разграничение между двата вида групи думи. Най-убедителният възглед за „словосъчетание“, възприет в руското езикознание, е, че то е семантично и граматично обединение от две (или повече) пълнозначни думи, служещо за именуване на действителността (Ярцева 1990).

Във всяка колокация (словосъчетание) лексикалното значение на съответното съществителното име съдържа сема, указваща възможността или необходимостта от конкретен признак, която се реализира с помощта на зависимия компонент – прилагателното. Като част на речта то се характеризира с общо категориално значение на качество, свойство, а функцията в изречението е атрибут. Служи за характеристика на предмети или явления, назовани със съществителни имена, изразявайки признак, пр. tall man, beautiful girl, strong voice.

Освен модела „прилагателно + съществително“ (AN) в сравняваните от нас езици има и други начини за предаване на атрибутивни отношения. Във функцията на определение (атрибут) се срещат следните класове думи: прилагателно име, причастия като отглаголни прилагателни, редно числително, местоимения (някои от техните подкласове), съществително име.

Интерес за изследване представляват субстантивните атрибутивни словосъчетания. Това са случаите, в които едно съществително определя друго съществително. Разпространението на подобно съчетаване в българския език не е толкова разпространено, но могат да се посочат единични примери (напр. домино ефект, бинго зала, бънджи скокове, допинг контрол, паник бутон, тенис клуб, шах турнир, душа човек, злато човек, вятър работа), докато в английския език те са разнообразни и изразяват различни нюанси на семантични отношения. Съществителното в ролята на определение може да бъде в притежателен падеж (англ. the possessive/ the genitive) или в общ падеж (англ. common case). Такива колокации обикновено изразяват отношение на принадлежност и притежание – N's N the boy's nose – носът на момчето, my father's car – колата на баща ми, Emy's book – книгата на Еми; NN street lane – улично платно, house roof – покрив на къща, т.н.

Подредбата на компонентите в колокациите от този вид (същ.+същ.) е подчинена на следните словоредни правила: принцип на съседство (англ. Adjacency principle) и принцип на предходност (англ. Precedence principle). Според първия принцип това, което си принадлежи семантично, се поставя заедно синтактично. Това твърдение е известно още като Първи закон на Бехагел (англ. Behaghel's first law) (Бехагел 1932:

4). Другият принцип отчита като важно дали дадена дума предхожда или стои след друга дума. „Трети закон изисква определението да предхожда определяемото“ (Бехагел 1932: 5). Следвайки тези правила, избягваме случаите на недоразумение относно функцията, която изпълнява всяка от двете комбинирани думи: morning coffee – утринно кафе, а coffee cup – чаша за кафе, а cup of coffee – чаша кафе, table wine – трапезно вино, wine table – масичка за вино, т.н.

I. Съставни наименования с лексемата WIND:

В нашето изследване откриваме следните комбинации от компоненти на атрибутивните синтагми:

1. N + N двукомпонентни, съдържащи две основи:

1.1. Съществително име + съществително име, съдържащи WIND като доминираща дума: avalanche wind „лавинен вятър“; back wind „попътен вятър“; chill wind „хладен вятър“ (срв. също: 3.1.); cross wind „настречен вятър“; desert wind „пустинен вятър“; drainage wind „катабатичен вятър (възходящ вятър)“; east wind „източен вятър“; fall wind „есенен вятър“; fishtail wind „силен вятър, духащ във всички посоки“; flank wind „стрианчен вятър“; glacier wind „ледников вятър“; gravity wind „гравитационен (катабатичен) вятър (възходящ вятър)“; head wind „настречен вятър“; land wind „вятър на сушата“; mountain wind „планински вятър, фьон“; north wind „северен вятър“; side wind „вятър от страни; прен., непряко, косвено влияние, косвен път“; south wind „южен вятър“; surface wind „повърхностен вятър“; tail wind „попътен вятър“; the brass wind „медни духови инструменти“; trade wind „пасат“; valley wind „долинен вятър“; west wind „западен вятър“; winter wind „зимен вятър“; wood wind „флейти и под.“;

1.2. Съществително име + съществително име, съдържащи WIND (производна на WIND) като подчинена дума: wind band „духов оркестър“; wind cone „метеор., ветрен конус, ветропоказател“; wind deposits „геол., еолови отлагания, отлагания в резултата на дейността на вятъра“; wind direction „посока на вятъра“; wind engine „ветродвигател, ветрогенератор, вятърен двигател“; wind erosion „вятърна ерозия“; wind farm „район с вятърни мелници, вятърна електроцентрала“; wind forecast „прогноза за ветровете“; wind gauge „метеор., анемометър, ветромер (изм. силата на вятъра); воен. коректор на мерника (за определяне силата на вятъра и отклонението на снаряда поради него)“; (АБР, т.II wind-gauge); wind generator „генератор,

задвигван от вятъра“; wind harp „солова/въздушна арфа“; wind instrument „духов инструмент“; wind load „стр., натоварване от вятъра“; (АБР т.ІІ wind loading); wind machine „уред в театъра, използван за създаване на вятър на сцената; оркестър – звук от вятър“; wind mirror „ам. авт., странично огледало на кола“; wind power „вятърна енергия; вятърна енергетика“; wind resistance „аеродинамично съпротивление; съпротивление на въздуха“; wind rose „метеор., роза на вятъра, вятърна роза“; wind scale „Скала на Бофòрт или Бофòртова скала“; wind shake „горски., ветреница“; wind shear „ав., рязка смяна в посоката или скоростта на вятъра“; wind sleeve „метеор., вятърен конус, ветропоказател“; wind sock „метеор., ветрен конус, ветропоказател“; (АБР, т.ІІ wind-sock); wind speed „скорост на вятъра“; wind sprint „сп., летящ старт“; wind T „ав., кацане“; wind tunnel „ав., тех., аеродинамична тръба/тунел“; wind turbine „съвременна мелница за производство на електроенергия“; windage adjustment „настройване/коригиране на посоката на движение“; windage allowance „настройване/коригиране на посоката на движение“; windage correction „настройване/коригиране на посоката на движение“; winds aloft „прогноза за специфични метеорологични условия, свързани с ветровете и температурите на определена надморска височина“;

2. **N + N, съдържащи три основи, една от които WIND (или WINDOW):** gale-force winds „силен, бурен вятър“; hurricane-force wind „ураганен вятър“; runoff wind „катабатичен вятър (възходящ вятър)“; storm-force wind „бурен вятър“; windmill padding „сп., гребане „мелница““; windmill plane „вид хеликоптер“; windscreen washer „авт., течност за почистване на предното стъкло“; windscreen wiper „авт., чистач(ка) на предното стъкло“; windshield defroster „авт., нагревател на предното стъкло“;

3. **Adj + N двукомпонентни, съдържащи две основи:**

3.1. **Прилагателно име + съществително име, съдържащи WIND като доминираща дума:** adverse wind „нарсещен вятър“; anabatic wind „анабатичен вятър (горняк, низходящ вятър, пр. бората, бохемски вятър, др.)“; bitter wind „остър (лют) вятър“; blustery wind „бурен вятър“; brisk wind „силен вятър“; cardinal winds „ветрове на четирите основни посоки (север, юг, изток, запад)“; chill wind „студен вятър“ (срв. също: 1.1.); choppy wind „променлив вятър“; cold wind „студен вятър“; contrary wind „нарсещен вятър“; cutting wind „режещ вятър“; dead wind

„насрещен вятър“; easterly wind „източен вятър“; etesian wind „легендарен гръцки силен вятър, който идва от северното Егейско море; етезиански вятър“; fair wind „попътен, благоприятен вятър“; favourable wind „попътен, благоприятен вятър“; fierce wind „свиреп вятър“; fitful wind „поривист вятър“; foul wind „бурен/насрещен вятър“; fresh wind „силен вятър“; gentle wind „ветреца“; good wind „добър вятър“; gusty wind „поривист вятър“; harsh wind „суров вятър“; heavy wind „силен вятър“; high wind „силен вятър“; hot wind „сух, горещ вятър“; icy wind „леден вятър“; katabatic wind „катабатичен вятър (възходящ вятър)“; light wind „лек, тих ветреца“; moderate wind „умерен вятър“; northerly wind „северен вятър“; planetary wind „постоянни (целогодишни) ветрове, напр. пасат“; political wind „прен., политически вятър“; short wind „задух“; slight wind „слаб вятър“; solar wind „поток от заредени частици (плазма), който се изхвърля от горните слоеве на атмосферата на звезда“; stellar wind „звезден вятър“; stiff wind „силен вятър“; strong wind „силен вятър“; variable wind „променлив вятър“; warm wind „топъл вятър“; westerly wind „западен вятър“;

3.2. причастие в роля на прилагателно + съществително, съдържащи WIND като доминираща дума: baffling wind „променлив, неблагоприятен вятър, който често сменя посоката, от която духа“; biting wind „хапещ вятър“; broken wind „задух, лошо дишане, задъхване (особ.у кон)“; following wind „попътен вятър“; outblowing wind „преобладаващ вятър“; prevailing wind „преобладаващ вятър“; unpredicted wind „непредвиден вятър“; unrecognized wind „неидентифициран вятър“; veering wind „отклоняващ се вятър“; howling wind „виещ вятър“;

3.3. Прилагателно име + съществително име, съдържащи WINDY като подчинена дума: windy anger „неистов гняв“; Windy City „амер., Ветровитият град (Чикаго)“; windy dough „тесто, което при месене отделя газообразни ферментационни продукти“; windy eloquence „безсмислено красноречие, пустословие“; windy food „храна, предизвикваща газове“; windy logic „празна логика“; windy passion „бурна страст“; windy plain „ветровита нива“; windy politician „многословен политик“; windy pops „често изпускане на газове“; windy rhetoric „безсмислено красноречие“; windy shot „мин. неуспешен взрив“; windy side „наветрена страна“; windy speaker „използващ или говорещ с твърде много думи“; windy speech „прен., помпозни изказвания,

празни приказки“; windy venture „компания за производство на вятърни турбини“; windy weather „ветровито време“;

4. Adj + N, съдържащи три основи:

4.1. прилагателно + съществително, съдържащи WIND като доминираща дума: north-easterly wind „североизточен вятър“; northwardly wind „северен вятър“; north-westerly wind „северозападен вятър“; off-shore wind „крайбрежен вятър, вятър от сушата“; south-easterly wind „югоизточен вятър“; southerly wind „южен вятър“; south-westerly wind „югозападен вятър“; westwardly wind „западен вятър“;

4.2. прилагателно + съществително, съдържащи WIND в атрибутивната група: long-winded speaker „използващ или говорещ с твърде много думи“; wind-blown coal „геол., атмосферни/вятърни въглища“; wind-blown haircut „прическа "бриз"“; wind-blown pollination „бот., вятърно опрашване“; wind-blown sand „геол., пясъчни дюни“; wind-blown tree „дърво, израснало криво поради предимно ветровито време“; wind-borne sediments (soils) „геол., еолови утайки (почви)“; wind-generated turbulence „ав., турбуленция, предизвикана от рязка смяна в посоката или скоростта на вятъра“; windproof suit „ветроупорен гашеризон/костюм“;

5. Числително + съществително с доминираща дума WIND: second wind „прен., подновени усилия, разг., „втори дъх“ при бягане на дълги разстояния, възстановено спокойно дишане (след задъхване)“; the four winds „посоките на света“.

Както беше споменато, според английската терминология сложните съществителни се определят като съставни съществителни. Съставните наименования са всъщност определителни словосъчетания, като особен интерес представляват субстантивните атрибутивни синтагми. Този начин на образуване на нови думи е изключително продуктивен, тъй като от граматическа гледна точка всяко съществително може да се употреби като атрибут. Както е видно от ексцерпирания материал, връзката между компонентите може да бъде разнообразна и често да води до объркване в разбирането на семантиката на словосъчетанието, ако не са в контекст. Липсата на конкретни ясни правила за откриване на връзката между думите, които съставят тези словосъчетания, е особеност в английския език. Сигурен начин да се усвоят механизмите на свързване е чрез практиката – четене, слушане, говорене, писане, общуване, т.н.

Въз основа на разгледания езиков материал от разнообразни тематични области затвърждаваме факта за влиянието на климатичните условия и приноса им към развитието на характерните черти на английския етнос, а провеждането на изследване върху изчерпателен обем от илюстративен материал може да е от полза при провеждането на съпоставително лингвокултурологично проучване, при съставянето на база данни за бъдещи изследвания и др. Подобни проучвания допълват познанията към сложните отношения *език – култура – съзнание*. Интересът към тях расте с появата на нови изследвания на български език, които имат принос в развитието на науката.

Цитирана литература:

- Апресян, ред. 1994:** Новый большой англо-русский словарь. Москва: Русский язык, 1993 – 1994
- Аракин 2005:** Сравнительная типология английского и русского языков. Москва, 2005
- Ахманова 1969:** Словарь лингвистических терминов. Москва: Советская энциклопедия, 1969 <<https://eng-rus.slovaronline.com/>> (26.04.2023).
- Бехагел 1932:** Deutsche Syntax: Eine Geschichtliche Darstellung, Bd. IV: Wortstellung, Heidelberg C. Winter, 1932.
- Бийбър 2007:** Biber D. Longman Grammar of Spoken and Written English. Essex: Longman, 2007.
- Жеребило 2010:** Словарь лингвистических терминов. Назран: ООО <Пилигрим>, 2010
- Матюс 2007:** Concise Oxford Dictionary of Linguistics. Oxford: Oxford university press <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199202720.001.0001/acref-9780199202720> > (26.04.2023).
- Минков, ред. 2014:** Английско–български речник. София: ИК „Емас“, 2014
- Мюллер 1961:** Англо–русский словарь. Москва: ГИИНС, 1969. <<https://eng-rus-muller-dict.slovaronline.com/>> (26.04.2023).
- Пенчева, М., Багашева, А. 2009:** Английско-български речник. София: Наука и изкуство, 2018
- Пенчева, М., Багашева, А. 2009:** Българско-английски речник. София: Наука и изкуство, 2009
- Соломоник 1994:** Словар английских идиом Санкт Петербург: Алга-Фонд, 1994
- Шурбанова, ред. 2003:** Английско-български универсален речник. 3-то изд., София PONS-Klett, 2003
- Ярцева, ред. 1990:** Лингвистический энциклопедический словарь. Москва, 1990.